

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

КОТОВ СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 94(477)/(092)«1923/1939»

УКРАЇНСЬКИЙ СОКІЛЬСЬКИЙ РУХ У 1923 – 1939 рр.

Спеціальність: 07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Львів – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Центрі дослідження українсько-польських відносин інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Науковий керівник: доктор історичних наук
Соляр Ігор Ярославович,
Інститут українознавства ім. і. Крип'якевича НАН України,
заступник директора з наукової роботи

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Голубко Віктор Євстафійович,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри історичного краєзнавства
кандидат історичних наук, доцент
Визрик Віталій Степанович,
Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
професор кафедри гуманітарних наук

Захист відбудеться «2» липня 2015 р. о 17 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.222.01 в Інституті українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України та Інституті народознавства НАН України за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Інституту українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України (79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4).

Автореферат розіслано «1» червня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук

О. І. Муравський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Дослідження історії діяльності українських сокільських товариств, як феномена суспільно-культурного життя Західної України та еміграції, становить значне наукове, пізнавальне та суспільне зацікавлення. Воно зумовлене передусім метою, завданнями, змістом діяльності, які виходили з тогочасних потреб національного руху: формування гармонійно розвиненої особистості, національно свідомого, загартованого душею і тілом, борця за визволення українського народу, здобуття незалежної держави. М. Грушевський у статті «Сучасне сокільство і наука нашої минувщини» наголошував: «Завдання організацій сокільських – послужити великому ділу будови нової України – без панування і поневолення, України свободної від неволі політичної, суспільної і духовної».

Актуальність теми дисертації зумовлена кількома чинниками. По-перше, сокільські товариства відіграли важливу роль у процесі утвердження національної свідомості, консолідації українців у першій третині ХХ ст.: поєднуючи спортивну і національну складову у своїй діяльності, товариства стали одним з осередків, навколо яких гуртувалася українська молодь. По-друге, в умовах бездержавності сокільські організації спільно з іншими національно-культурними та спортивними товариствами виконували державну функцію фізичного виховання українців. Об'єднуючи різні соціальні групи населення, через фізичну культуру вони плекали патріотизм, суспільну активність та дисципліну, громадську відповідальність та моральність. По-третє, проблеми, пов'язані з діяльністю сокільських товариств у міжвоєнний період ХХ ст., дотепер досліджені тільки фрагментарно. Деякі тематичні напрями залишаються невідомими не тільки для широкого загалу, а й для науковців.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертацію виконано в рамках наукової теми Центру дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України «Роль польського чинника у формуванні національно політичного простору сучасної України» (реєстраційний номер 0112U006202).

Мета роботи – аналіз діяльності сокільських товариств у контексті суспільно-культурних процесів у Галичині та в осередках української еміграції в Європі, Північній та Південній Америці.

Для реалізації мети окреслено **завдання**:

- визначити витоки сокільської ідеології та її особливості;
- розкрити організаційну структуру українського сокільського руху;
- проаналізувати основні напрями його діяльності;
- схарактеризувати співпрацю «Сокола-Батька» з іншими національно-культурними організаціями, політичними партіями;

— дослідити успіхи та невдачі видавничої діяльності, вплив сокільських періодичних видань на формування світогляду українців Галичини;

— розглянути розвиток українського сокільського руху за межами Галичини у міжвоєнний період XX ст.

Об'єкт дослідження – суспільно-культурні процеси в Галичині та в осередках української еміграції.

Предмет дослідження – напрями діяльності сокільських товариств у контексті суспільно-політичних процесів у Західній Україні та в осередках української еміграції.

Хронологічні межі. Нижня межа означена березнем 1923 року – рішенням Ради послів держав Антанти про приєднання Галичини до Польщі (саме в 1923 р. відбулися перші повоєнні збори «Сокола-Батька» та започатковано становлення українських сокільських товариств в Чехословаччині); верхня – вереснем 1939 року – початком Другої світової війни.

Територіальні межі дослідження охоплюють території Другої Речі Посполитої та держав, де були осередки української еміграції.

Наукова новизна.

Уперше:

- здійснено комплексний аналіз діяльності українських сокільських товариств у 20 – 30-х рр. XX ст.;
- схарактеризовано масштаби поширення сокільського руху в Галичині та його ідеологічну платформу.

Удосконалено:

- аналіз джерелознавчого та історіографічного матеріалу про діяльність українських сокільських товариств в Галичині та в еміграції;
- характеристику ідеології сокільського руху;
- біографічні дані лідерів сокільських товариств.

Новий рівень розвитку отримали:

- проблема консолідації молодіжних парамілітарних організацій у міжвоєнний період XX ст.;
- питання ставлення інституцій польської влади до діяльності сокільських товариств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання конкретно-фактичного матеріалу та висновків праці в подальших наукових розробках з історії суспільно-політичних процесів у Галичині в міжвоєнний період XX ст., у політологічних, регіональних та інших дослідженнях під час написання узагальнювальних праць з історії України,

Польщі. Матеріали дисертації можуть бути використані для підготовки нормативних курсів із новітньої історії, теорії та історії громадських організацій, а також у їх практичній діяльності.

Апробацію результатів дослідження здійснено на засіданнях Центру дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, зокрема: «Історична пам'ять, суспільний феномен, поле громадської консолідації, перспективи досліджень» (Умань, 2012 р.), «Етнополітичні та етнокультурні процеси Карпатського євро регіону» (Мукачево, 2014 р.), IV наукових читаннях імені академіка Я.Д. Ісаєвича (Львів, 2015).

Основні результати дослідження викладено в монографії, 6 наукових публікаціях, із них 5 – у фахових виданнях.

Структуру дисертації побудовано за проблемно-хронологічним принципом. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (340 позицій). Загальний обсяг дисертації становить 165 сторінок, із яких 198 – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено наукові завдання, мету, об'єкт і предмет дослідження, хронологічні межі роботи та методи, з'ясовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, подано інформацію про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «**Історіографія, джерела, методологія**» проаналізовано стан наукової розробки теми, розкрито джерельну базу та методологію дослідження.

Підрозділ 1.1. «*Історіографія*» ознайомлює з історичними працями про діяльність сокільських товариств.

Сокільські товариства упродовж останнього сторіччя в різних тематичних ракурсах неодноразово ставали об'єктом дослідження українських вчених, громадсько-політичних діячів, членів організації. Проте дотепер відсутнє дослідження, у якому було б комплексно проаналізовано український сокільський рух в Галичині та еміграції.

Перші наукові (науково-популярні) праці, присвячені історії створення товариства та розвитку сокільського руху в Галичині, з'явилися упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. («Основи Сокильства» (Львів, 1935), І. Боберський «Українське сокильництво (1884 – 1939)» (Львів, 1939)). У цих працях фрагментарно проаналізовано витоки сокильства, особливості становлення перших сокільських організацій та охарактеризовано діяльність товариства у міжвоєнний період ХХ ст. В. Прохода у статті «Українське сокильство за кордоном» (Львів, 1932) окреслив розвиток сокільського руху в Чехословацькій республіці до 1932 р.

Повоєнна радянська історіографія не могла й, зрештою, не приділяла жодної уваги українським молодіжним парамілітарним організаціям, зокрема й «Соколу-Батьку». Після встановлення радянської влади в Західній Україні дослідження, пов'язані з національно-визвольним рухом, були практично припинені. Низку досліджень радянських науковців підготовлено в контексті дослідження розвитку фізичної культури та спорту в УРСР, а саме: праці Б. Трофим'яка «Фізична культура і спорт в Українській РСР» (Львів, 1987) та А. Суника «Становление и развитие в СССР истории физической культуры как науки (1917 – середина 80-х годов)» (Москва, 1988). У дослідженнях подано загальну картину розгортання спортивного руху в УРСР.

Значно більше уваги дослідженню комплексу проблем, пов'язаних зі становленням та розвитком сокільського руху на західноукраїнських землях у 1920 – 1930-х рр., приділяли діаспорні вчені. У 40 – 50-х рр. ХХ ст. симпатичні й провідні діячі українських парамілітарних організацій підготували роботи, які розкривають певні аспекти діяльності «Сокола-Батька» та провідних діячів організації. У контексті досліджуваної проблеми необхідно виокремити колективні праці («Альманах з нагоди 25-річчя утворення Українського Спортивного Союзу» (Торонто, 1950), «Альбом 50-ліття Пласту» (Нью-Йорк, 1964), а також збірники наукових праць, присвячені деяким історико-географічним регіонам.

Відновлення Української держави започаткувало новий етап в історіографії досліджуваної теми. Від 90-х рр. ХХ ст. з'являються наукові праці про сокільський рух на західноукраїнських землях. Проте міжвоєнну діяльність товариства «Сокіл-Батька» у цих роботах охарактеризовано дуже поверхнево, здебільшого без залучення архівних документів і матеріалів.

У 1992 р. в Івано-Франківську опубліковано першу роботу, присвячену товариству «Сокіл» та іншим молодіжним організаціям, – І. Андрухів підготував науково-популярну працю «Західноукраїнські молодіжні товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг» (Івано-Франківськ, 1992). Наступного року у Тернополі вийшло друком дослідження Р. Расевича «Товариство Сокіл (Організація роботи молодіжних дитячих товариств та об'єднань на традиціях українського народу)» (Тернопіль, 1993). Ці автори започаткували вивчення українського молодіжного руху першої половини ХХ ст.

Наступний етап у дослідженні сокільського руху у Галичині пов'язаний із появою колективної роботи «Сокіл-Батько. Спортивно-рахункове товариство у Львові. Альманах. 1894 – 1994» (Львів, 1996), а також із дослідженням О. Вацеби «Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні» (Івано-Франківськ, 1997). Авторка описала процес зародження сокільництва, охарактеризувала діяльність провідних діячів товариства «Сокіл-Батько» (І. Боберський, С. Гайдучок та ін.), проаналізувала основні акції товариства у контексті розгортання спортивного руху у Східній Галичині. У цей же період опубліковано праці, які стосуються зародження

сокільського руху в Галичині (В. Петрова), взаємин сокільських організацій із «Лугом» (Б. Савчук) та з «Пластом» (Я. Луцький, Б. Савчук).

Б. Савчук у дослідженні «Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина XIX ст. – кінець 30-х років XX ст.)» (Івано-Франківськ, 1999) висловлює думку, що «Сокіл» належав до масових товариств (за своєю суспільною вагою в структурі громадських об'єднань), які були покликані вирішувати загальнонаціональні проблеми у крайовому масштабі. Автор не погоджується з панівною в історіографії тезою про «пожежно-рахунковий і спортивно-руханковий характер «Соколу», «Січі», «Лугу», «Пласту». За його словами, така дефініція впливала тільки з формально-правових завдань і форм діяльності, окреслених статутами, і не відображала глибини їх сутності, як національних ідеологічно-виховних об'єднань, здатних формувати ідейну молоду генерацію, готову до жертвовної боротьби за волю українського народу.

На зламі XX – XXI ст. опубліковано низку досліджень, які опосередковано репрезентують розвиток молодіжного руху та діяльність парамілітарних організацій у міжвоєнний період XX ст. У роботі Б. Трофим'яка «Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.)» (Тернопіль, 2001) проаналізовано основні етапи становлення спортивно-гімнастичних організацій Галичини, політику Австро-Угорської та Польської держави щодо розгортання українського спортивного руху, роль політичних партій та культурно-освітніх організацій і товариств у фізичному удосконаленні та духовному вихованні молоді.

Військова праця молодіжних організацій Галичини в роки Першої світової війни та в міжвоєнний період XX ст. стала предметом дослідження О. Дем'янюка («Товариство «Сокіл»: трансформація з фізкультурно-спортивних у військовопідготовчі організації галицької молоді» (Львів, 2003)), В. Виздрика («Військово-патріотична діяльність УВО-ОУН серед української молоді Галичини (1920 – 1939 рр.)» (Львів, 2004)). А. Сова проаналізував символіку українських молодіжних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг» у Галичині (кінець XIX століття – 1939 р.).

Проблема національно-патріотичного виховання української молоді – одна з центральних тем монографії І. Шумського «Молодіжний рух у Західній Україні (1920 – 1939)» (Тернопіль, 2002). Я. Луцький у статтях «Туристично-краєзнавча діяльність у галицькому молодіжному товаристві «Сокіл» (перша половина XX ст.)» (Чернівці, 2000), «Краєзнавчо-туристичний рух у молодіжних товариствах Галичини (20 – 30 рр. XX ст.)» (Івано-Франківськ, 2001) охарактеризував один із напрямів діяльності сокільських товариств – туристично-краєзнавчий.

Аналізуючи український молодіжний рух в Галичині, Волині, Північній Буковині та Закарпатті, Р. Пальчевський виділив національно-політичний напрям, який у міжвоєнній Польщі

репрезентували, окрім «Сокола», також «Січ», «Пласт», «Луг» та інші культурно-освітні організації. Автор дійшов висновку, що ці товариства стали «своєрідною школою виховання великого загону видатних діячів та загальної маси активних учасників українського молодіжного руху». В. Ковпак у статті «Сокільські вісти (1928 – 1939 рр.): завдання, функціонування, проблематика» проаналізував тематичний спектр часопису, діяльність його редакторів – І. Гижі, Т. Білостоцького, М. Яціва, В. Гафтковича, А. Будзиновського, Т. Франка, М. Тріля, В. Мигалья, І. Мрица.

На початку XXI ст. з'явилися історіографічні студії І. Лозинської «Національна історіографія українського парамілітарного руху в Галичині кінця XIX – початку XX ст.» (Тернопіль, 2007), С. Колибаб'юка «Молодіжний рух Галичини кінця XIX – 30-х років XX ст. у сучасних наукових дослідженнях України» (Донецьк, 2011) та О. Мазура «Документи російської жандармерії про товариства «Січ» і «Сокіл» у Галичині» (Львів, 2000).

У контексті суспільно-культурної праці громадських організацій у Західній Україні різні аспекти діяльності «Сокола-Батька» представлено у низці узагальнювальних праць В. Голубка, О. Зайцева, Л. Зашкільняка, І. Зуляка, С. Качараби, А. Королька, М. Кугутяка, І. Соляра, В. Трошинського, М. Швагуляка та ін.

У підрозділі 1.2. «Джерела» охарактеризовано джерельну базу роботи, яку складають архівні матеріали (ЦДАГО України, ЦДАЛ України), мемуарні твори, періодична преса та праці провідних членів «Сокола-Батька», що дає змогу всебічно дослідити історію створення і діяльності товариства, визначити основні проблеми організації, вплив на формування свідомості українського населення Галичини, проаналізувати відносини товариства з органами місцевої влади, з іншими національно-культурними організаціями та політичними партіями.

Першу і найважливішу групу джерел становлять *архівні матеріали*. Відзначимо, що у ЦДАЛ України у фонді 312 «Українське спортивне товариство «Сокіл-Батько», м. Львів» (містить 796 справ), зібрано кілька видів документів, а саме: ухвали старшин та протоколи засідань старшини, зборів членів товариства, секцій і комісій керівних органів товариства; статутні документи, правильники, обіжники, положення, накази, інструкції, звіти про діяльність, петиції, меморіали, матеріали про фінансово-господарську діяльність та інші поточні документи централі та гнізд «Сокола-Батька»; матеріали про підготовку і проведення з'їздів, навчання, спортивних змагань, конкурсів, концертів, документи про допомоги у створенні філій товариства за кордоном; неопубліковані твори провідних членів товариства; статті та повідомлення, які надсилалися до друкованих органів «Сокола-Батька» та інших видань Галичини; листування товариства та його гнізд із місцевими органами влади, національно-культурними організаціями в Галичині і за кордоном; статистичні матеріали тощо.

Матеріали ф. 312 доповнюють документи ф. 366 «Боберський Іван (1873 – 1947), педагог, організатор українського спортивного руху в Галичині та за кордоном, голова товариства «Сокіл-Батько» у Львові 1908–1914 рр., професор» ЦДІАЛ України. У фонді збережено листи товариств «Просвіта» у Львові, «Союзу українського сокілства за кордоном» у Празі, українського товариства «Просвіта» у Загребі, а також низки відомих громадсько-політичних діячів та членів «Сокола-Батька», зокрема В. Авраменка, П. Василичина, С. Гайдучка, Л. Джулинського, В. Кисілевського, О. Назарука. Значну цінність становлять родинні матеріали І. Боберського.

Важливим джерелом для аналізу українського сокілського руху в Європі, Південній Америці є документи і матеріали ф. 269 «Колекція документів «Український музей у Празі» ЦДАГО України. У фонді містяться документи діяльності українських сокілських гнізд поза межами Польщі. Завдяки матеріалам фонду (статути, комунікати, звіти, протоколи засідань, листування з українськими та іноземними організаціями тощо) можна проаналізувати основні напрями допомогової, видавничої, культурно-освітньої діяльності сокілських товариств в Чехословаччині, Аргентині, Югославії.

Важливим джерелом дослідження є *мемуарна література*, зокрема спогади провідних членів товариства – С. Гайдучка, М. Хроновята Е. Жарського та ін. У мемуарах відображено специфіку національно-культурної праці товариства в міжвоєнний період ХХ ст., особливості діяльності «Сокола-Батька» на завершальному етапі його історії, а також чимало уваги приділено провідним постатям організації та окремим філіям.

Цінну інформацію містить і тогочасна *преса*. У міжвоєнний період ХХ ст. головними сокілськими виданнями стали «Сокільські вісти» (1928 – 1939) та «Український сокіл» (1934 – 1939). У дисертації використано також матеріали інших авторитетних українських видань. Опрацьовано *науково-популярні, публіцистичні, фахові розвідки* провідних членів товариства «Сокіл-Батько». Упродовж 1923 – 1939 рр. побачили світ науково-публіцистичні праці І. Боберського, Я. Благітки, С. Гайдучка, Е. Жарського, А. Будзиновського, Д. Навроцької, Д. Сіяка, М. Тріля, І. Мрица, П. Франка, Т. Франка, К. Суховерської, С. Коцюби, І. Калічака та ін., присвячені спортивній та національно-культурній тематиці.

У підрозділі 1.3. «*Методологія дослідження сокілського руху*» визначено теоретико-методологічні засади дисертації.

Дисертація структурована за проблемно-хронологічним принципом, що дає змогу всебічно розкрити поставлені завдання, та ґрунтується на методологічному інструментарію, який покликаний забезпечити максимальну об'єктивність та достовірність одержаних наукових результатів.

У роботі використано сучасні методи дослідження, які поділяємо на кілька груп: загальнологічні (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція); порівняльно-

історичні (історичний опис, конкретно-історичний аналіз, порівняльний, періодизації, хронологічний ретроспективний); емпіричні (аналіз статистичного матеріалу); системно-функціональні (структурно-функціональний аналіз); прогностичні (висновки за аналогією) тощо.

Різномасштабне вивчення предмета дослідження неможливе без урахування низки принципів: історизму, послідовності (наступності), наукового плюралізму, об'єктивності, системності та всебічності. Розглядаючи теоретико-методологічні засади дослідження, важливо окреслити значення понятійно-термінологічного апарату дослідження. Базовим терміном дисертації є поняття «сокільський рух». У роботі визначено походження сокільської ідеології, її основні ідеї, зазначено ідеологів товариства «Сокіл-Батько» у міжвоєнному періоді ХХ ст.

У другому розділі **«Ідеологічні та організаційні засади сокільського руху»** охарактеризовано особливості структури товариства, визначено програмно-ідеологічні принципи роботи в міжвоєнному періоді ХХ ст.

У підрозділі 2.1. *«Ідеологія товариства»* проаналізовано методи і засоби, за допомогою яких товариство намагалося залучити до своїх лав українську молодь.

Ідеологічну базу сокільської організації сформували засновники чеського сокільства – М. Тирш та І. Фігнер. Її особливістю було поєднання спорту, національно-патріотичного виховання та панславізму, що заклало ідеологічну основу сокільських товариств. Важливе значення для розвитку сокільської ідеології у 1920 – 1930-х рр. мали праці І. Боберського, С. Гайдучка, Е. Жарського, І. Мрица, М. Тріля, П. Франка, Т. Франка та ін.

Одне з основних завдань «Сокола-Батька» полягало в мобілізації та активації української молоді до громадської праці. Ідеологічною платформою українського сокільства стали 10 заповідей українського сокола: «1. Сокіл – це символ Свободи; 2. Сокіл стремить виховати здорове тілом і душею молоде покоління української нації; 3. Сокіл(ка) – це свідомий(а), карний(а) громадянин(ка) української нації; 4. Сокіл(ка) вчиться єдності, карності, послуху, стаючи в ряд – в чету; 5. Сокіл(ка) слухає тільки наказу своєї виборної старшини; 6. Сокіл(ка) пам'ятає, що світ добуває той – хто його здобуває; ділами – не словами; не плачем, а мечем!; байдужі гинуть!; нероба стає рабом; не лебедіти, але стреміти! 7. Сокіл(ка) дбає про народню честь; сміле око; сильні груди; мало слів, а діл багато! 8. Сокіл(ка) любить Україну; 9. Сокіл(ка) вірить, що працею й злукою здобуває нарід свободу; 10. Сокіл(ка) знає тільки один клич Українця(ки): «Все вперед! Всі враз!»».

Упродовж 1920 – 1930-х рр. сокільська ідея набувала щораз більшої популярності завдяки своїй культурно-просвітницькій спрямованості і пропаганді різних видів спорту. «Сокіл-Батько» прагнув залучити селянську і міську молодь до гімнастично-руханкових вправ, виховуючи спритність, рішучість, сміливість, дисципліну, намагався організувати молодь на боротьбу з пожежами, навчав протипожежній безпеці.

Ідеологи українського сокільства акцентували на ролі спорту як виховного чинника. Провідною для них стала заповідь засновника чеського сокільського руху М. Тирша: «Що досягнути руханкою – збережи мораллю!». У цьому контексті для соколів моральне виховання було одним із найважливіших завдань сокільського руху. Значну увагу соколи приділяли дисципліні, яка була «тайною всіх сокільських успіхів». Товариство боролось із «духовною й фізичною неохайністю, незібраністю, недбальством», чотирма «бідами галицького русина»: «не знав», «заспав», «забув», «спізнився». Водночас соколи декларували позапартійність, пропагували міжконфесійну злагоду.

У підрозділі 2.2. «*Організаційна структура товариства*» проаналізовано основоположні документи «Сокола-Батька», на основі яких викристалізувалася структура організації, а також головні принципи роботи.

Діяльність товариства регламентував статут, у якому зазначалося, що метою товариства є «плекання гігієнічної, раціональної і виховної руханки і спорту» серед членів товариства, а також праця над культурно-просвітницьким розвитком українського народу шляхом «ширення просвіти». Упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. «Сокіл-Батько» тричі вносив зміни до статуту.

Вищими органами товариства стали загальні збори, які скликалися один раз на рік. Надзвичайні загальні збори старшина могла скликати, «коли покажеться потреба». До повноважень загальних зборів належали: вибрати старшину (голова, заступник голови, чотири члени, два заступники членів старшини і три члени ревізійної комісії); приймати/відхиляти звіти старшини; визначати розмір членських внесків «для членів дійсних і спомагаючих»; змінювати статут; приймати/виключати членів із товариства; ліквідувати товариство тощо.

Товариство «Сокіл-Батько» очолював голова. Для активізації сокільської діяльності у краї старшина «Сокола-Батька» (згідно з пропозицією організаційної комісії) поділила край на чотирнадцять областей. Функції обласних осередків виконували повітові сокільські комітети, які існували лише у двох повітових осередках. Координаційну роботу між старшиною і гніздами виконували зв'язкові.

Старшину товариства вибирали з-поміж дійсних членів товариства на один рік більшістю голосів на загальних зборах. До повноважень старшини належали: «орудувати» майном і поточними справами товариства; приймати у члени організації; щорічно звітувати на загальних зборах; стежити за виконанням постанов загальних зборів; купляти необхідний спортивний інвентар; брати кредити; звільняти деяких членів товариства від сплати членських внесків та ін. Опорою старшини у гніздах стали відпоручники. Згідно з правильником відпоручник керував на загальних зборах, проводив люстрації, розробляв тіловиховні курси сокільських гнізд. Він мав право видавати підлеглим сокільським гніздам накази в межах своїх повноважень, зобов'язувався надсилати щомісячні звіти про свою діяльність.

При товаристві діяли секції (у різні періоди їх кількість коливалася від п'яти до десяти), які очолювали голова, два заступники голови, два секретарі і референти. Товариство опиралося на гнізда, які діяли у Львівському (найактивніше у Львівському, Бібрському, Перемишльському, Рава-Руському, Городоцькому, Сокальському повітах), Тернопільському (провідні гнізда функціонували у Підгасцькому, Перемишлянському, Чортківському, Золочівському і Радехівському повітах) та у Станиславівському (найбільш масово діали у Стрийському, Долинському, Жидачівському повітах) воєводствах.

Напередодні Другої світової війни сокільська організація в Галичині нараховувала 272 гнізда (15 гнізд були «недіяльними»). Спеціальних акцій для розширення мережі сокільських гнізд у краї не проводилося, оскільки не було ніяких «виглядів» на затвердження статутів владою. Незважаючи на те, що у 1938 р. підготовлено десятки прохань про дозвіл на заснування сокільських гнізд, то «з великим трудом» місцева влада затвердила статuti шістьох гнізд.

«Сокіл-Батько» мав власні атрибути (герб, прапор). Особливою рисою товариства були однострої, які, однак, було заборонено використовувати поза сокільською службою. Було дозволено виступати в одностроях також при загальнонаціональних і культурно-освітніх святах (за винятком «походів» партійних, приватних і особистих).

У третьому розділі «**Напрями діяльності товариства «Сокіл-Батько»** охарактеризовано особливості розбудови товариства в умовах політичної системи Другої Речі Посполитої.

У підрозділі 3.1. «*Масові акції. Розбудова організації*» окреслено успіхи та невдачі у поширенні сокільської ідеології серед української молоді Галичини.

Після завершення українсько-польського збройного протистояння перші загальні збори товариства «Сокіл-Батько» відбулися 21 квітня 1923 р. У зверненні товариства до українського громадянства закликано відновити діяльність сокільських організацій в нових політичних умовах.

Важливим етапом в оформленні організаційної структури товариства стало скликання надзвичайних загальних зборів «Сокола-Батька» (1923 р.) для ухвалення змін статуту та прийняття правилника Організаційної секції (1926 р.), в якому задекларовано об'єднання організаційної і пожежничої секцій в організаційну. Вона складалася з голови, заступника голови, секретаря і референтів. Членами секції могли бути лише члени товариства.

У середині 20-х рр. XX ст. «Сокіл-Батько» неодноразово скликав позачергові збори, вносив зміни до статуту; змінювалися підходи щодо структури товариства й основних напрямів діяльності. Ці заходи були досить результативними, про що свідчать позитивна динаміка членства в організації наприкінці 1920-х рр. Формуванню позитивного іміджу організації серед молоді сприяли новаторські ідеї дирекції, а також популяризаційні заходи. Зокрема у 1934 р. проведено

крайовий здвиг, який мав показати масовість українського сокільського руху та його вплив на молодь.

Проте інцидент з непокорою частини соколів спричинив зневіру. Саме тому старшина «Сокола-Батька» визнала 1935 р. роком оздоровлення сокільської організації та допомоги гніздам щодо налагодження праці на місцях. «Сокіл-Батько» щомісяця почав видавати для гнізд обіжники, у яких було визначено плани діяльності гнізда на окреслений період разом із практичними порадами щодо його виконання.

Однак і надалі тільки деякі гнізда провадили «ширшу діяльність», хоча така діяльність не завжди була плановою і «згідна з сокільськими потребами». Антиукраїнський характер польського законодавства ще більше ускладнив становище «Сокола-Батька» та унеможливив його подальший розвиток напередодні Другої світової війни.

У підрозділі 3.2. «*Викуп «Українського городу»*» акцентовано увагу на одному з найбільш масштабних проєктів «Сокола-Батька» – створенні українського майдану, де мали відбуватися фестини і забави для української шкільної й ремісничої молоді.

Надзвичайно важливим завданням для «Сокола-Батька» став викуп т.зв. «Українського городу». Ідея з викупом площі для створення українського майдану належить І. Боберському, який у серпні 1911 р. розпочав збір грошей на викуп майдану біля сучасної вул. Стрийської у Львові. Земельну площу викупили: М. Шухевич, Т. Соловій, К. Паньківський, С. Федак, Д. Левицький, М. Заячківський, І. Боберський, Л. Кульчицький, О. Сероїчковський, К. Левицький та І. Сполітакевич.

Через Першу світову війну було перервано збірку коштів, а надалі процес викупу площі було пригальмовано. Старшина товариства констатувала, що збіркова акція натрапляла на труднощі, зважаючи на два чинники: зубожіння краю та байдужість української еміграції щодо цього питання (відозви «Сокола-Батька» до еміграції залишилися безрезультатними, а жертвовність крайових сокільських гнізд була незначною).

Станом на березень 1931 р. «Сокіл-Батько» мав 14 паїв (12600 квадратних сажнів), а спільники – 5400. Старшина «Сокола-Батька» просила І. Боберського «притиснути визначніших громадян» Америки і Канади, щоб вони надалі жертвували на викуп «Українського городу». Відчутні зрушення відбулися тільки у середині 1930-х рр.: старшині вдалося зацікавити «цим ділом» церковний клір, який в особі митрополита А. Шептицького пообіцяв допомогу.

Проте на викуп «Українського городу» й надалі надходили мізерні кошти (у 1935 р. було зібрано тільки 5165 зл.). Водночас у цей же період в урядових колах Другої Речі Посполитої з'явилися проєкти «вивласнення площі». Зрештою, у 1938 р. акція викупу «Українського Городу» майже самочинно припинилася у зв'язку з передбаченою втратою тієї площі, яку держава мала намір забрати на свої цілі.

Розпорядженням від 24 березня 1939 р. товариство «Сокіл-Батько» було повідомлено про «вивласнення площі на оборонні цілі Польської держави». Запропоновані польською владою альтернативні земельні ділянки організація відкинула, оскільки жоден із запропонованих варіантів не міг зрівнятися з площею «Сокола-Батька» ні за своїми розмірами, ні за положенням «під будову спортивного стадіону».

У підрозділі 3.3. «Видавнича діяльність» проаналізовано основні напрями пропагандистської діяльності товариства «Сокіл-Батько» у видавничій сфері.

Товариство «Сокіл-Батько» приділяло значну увагу видавничій діяльності, яка охоплювала: 1) публікацію «Альманаху»; 2) підготовку часописів; 3) друк науково-популярної літератури.

Перший напрям видавничої діяльності у міжвоєнний період ХХ ст. не був успішним. Уже на засіданні старшини «Сокола-Батька» 20 грудня 1923 р. голова організаційної секції С. Гайдучок виступив з ініціативою видати «Пропамятну книгу» з нагоди 30-ліття товариства. Старшина звернулась через часописи із закликом надсилати спогади, документи для підготовки книги. Проте подальші дискусії щодо необхідності видання книги не були результативними, а підготовлений рукопис так і не було опубліковано. «Альманах “Сокола-Батька”» побачив світ уже після відновлення незалежності України.

Другий напрям видавничої діяльності «Сокола-Батька» був більш вдалим. Поширювати сокільську ідеологію були покликані часописи товариства. У період Другої Речі Посполитої провідним виданням товариства став часопис «Сокільські вісті». Серед головних причин появи журналу – потреба «тіснішого», безпосереднього і безперервного зв'язку між «Соколом-Батьком» і гніздами, власне, між гніздами, а «в кінці між сокільством а рештою української суспільности»; необхідність координації і консолідації зусиль представників різних ланок українського тіловиховання щодо узгодження і втілення єдиних принципів подальшого розвитку.

Видання підтримувало ідеї української визвольної боротьби, описуючи пам'ятні сторінки українського стрілецтва; розповідало про своїх сучасників – провідників ідеї фізичного й духовного розвитку українського народу; систематизувало й узагальнювало досвід І. Боберського; висвітлювало проблему жіночого спорту; пропагувало справу викупу спортивного майдану у Львові – площі «Сокола-Батька»; торкалося зародження пластового руху в Галичині; подавало інформації про свята «Сокола» чи «Луга»; друкувало матеріали з методики фізичного виховання тощо. Сокільські часописи не тільки пропагували здоровий спосіб життя, фізичну культуру й спорт, а й відображали шляхи становлення й формування організаційної структури фізкультурного й спортивного руху.

Третій напрям видавничої роботи товариства зумовив появу науково-популярних праць, присвячених руханці, найвідоміші з яких: Я. Благітки «10 годин руханки», «Жіночі вправи вінком», «Вільноручні вправи для чоловіків»; І. Боберського «Рухові гри і забави», «Вправи

палицями й списами», «Вправи хоруговками», «18 мячевих ігор»; С. Гайдучка «Відбиванка», «Сто три вежі», «Вправи вільноруч для мужчин 1-5», «Долівкові вправи», «Свобідний дручок»; А. Будзиновського «Пожарник», «Сурмові сигнали», «Український впоряд», «Вправи вільноруч для учасників», «Вправи топірцем», «Вправи віночком для жінок», «Здвигові вправи мужчин»; Е. Жарського «Легкоатлетика», «Бокс», «Самооборона», «Сокільський катехизм»; І. Калічака «Руханка і спорт української еміграції в ЧС»; С. Коцюби «Будова руханкових приладів»; І. Мрица «Наука їзди на лешетах»; Д. Навроцької «Вправи вільноруч для жінок», «Вправи вінком»; Д. Сіяка «Вправи серпами для жінок»; О. Суховерської «Діточі забави»; М. Тріля «Вправи на коні», «Вправи шабельками для учасників», «Трійкові і чвіркові вежі», «Вправи на дручнику»; П. Франка «Підручник шведської руханки»; Т. Франка «Історія і теорія руханки» та ін.

У підрозділі 3.4. «*Взаємини з УПР, інституціями громадянського суспільства*» розглянуто відносини «Сокола-Батька» з провідними національно-культурними організаціями Галичини, а також із політичними партіями та з українським представництвом у вищому законодавчому органі Польщі.

Упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. товариство «Сокіл-Батько» налагодило тісні відносини з громадсько-політичними інституціями краю, серед яких: спортивні та молодіжні ідейно споріднені товариства; національно-культурні організації; нелегальні громадські інституції націоналістичного спрямування; легальні політичні партії національно-державницького табору; українське представництво у сеймі та в сенаті Другої Речі Посполитої.

В умовах польського владного режиму, «Сокіл-Батько» намагався нав'язати співпрацю з «Січачами» та «Лугами» на ґрунті спільної національно-просвітницької діяльності. Проте конкуренція за вплив на молодь не дала змоги втілити практично жодного із задумів цих товариств. У 1930 р. польська влада заборонила діяльність «Пласту», внаслідок чого частина «пластового членства» перейшла до «Сокола-Батька». Досить товариські відносини склалися у соколів із ЦЕСУС. Товариство виступило співзасновником «Спортивного Союзу». У 1920 – 30-х рр. сокільські організації критикували Комсомол та й загалом комуністичну ідеологію, яка своєю чергою намагалася «розбити» український молодіжний патріотичний рух.

Інші українські національно-культурні організації також підтримували ділові контакти із «Соколом-Батьком». Чимало уваги товариство приділяло співпраці з «Рідною школою», «Просвітою». Спільними зусиллями цих товариств неодноразово упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. проводилися заходи національно-культурного характеру.

Досить непрості відносини склалися у «Сокол-Батька» з українським націоналістичним підпіллям. Основна причина – члени ОУН намагалися посилити свій вплив на парамілітарне товариство. Свого апогею протистояння «Сокола-Батька» й ОУН досягло у 1934 р. під час Здвигу у

Львові – частина соколів відмовилася виконувати ухвали організаторів заходу, завадивши таким чином подальшому поширенню сокільської ідеології у краї.

Товариство задекларувало позапартійність, що унеможливило вплив політичних партій на розгортання сокільського руху. Проте соколи неодноразово зверталися до політиків за допомогою у вирішенні наболілих проблем. Зокрема старшина «просила президію УНДО та УПР сприяти найшвидшому затвердженню нових статутів», які внесено у листопаді 1935 р. («Сокіл-Батько» прагнув перейти на систему триступеневої організації, яка дала б змогу ефективніше виконувати завдання товариства, але затягування із затвердженням статутів перешкодило реалізації цих планів).

У четвертому розділі **«Українське сокільство за межами Другої Речі Посполитої»** розкрито особливості розвитку сокільського руху в Чехословаччині, Югославії та Аргентині.

У підрозділі 4.1. *«Українські сокільські товариства в Чехословаччині (1920-ті рр.)»* виокремлено основні осередки діяльності українських соколів в Чехословацькій республіці.

Після Першої світової війни значна частина українських військових опинилися в еміграції, зокрема в Чехословаччині, де здобувала вищу освіту в українських та чехословацьких навчальних закладах. Українське студентство, передусім Української Господарської Академії в Подебрадах, поряд із навчальним процесом розгорнуло активну культурно-освітню громадську діяльність, створюючи товариства, організації, гуртки, зокрема «Український Сокіл». Українське сокільство завдяки вільним умовам для сокольської праці та всебічній допомозі чехословацьких побратимів продовжувало українську національну традицію.

Одним із головних осередків українського сокільства в Чехословаччині стало товариство «Український Сокіл» в Подебрадах, засноване на установчих зборах 7 лютого 1926 р. Подібні процеси організаційного становлення паралельно відбувалися в інших містах Чехословаччини, зокрема у Брно, Пшібрамі, де перебувала українська студентська молодь. Підтримуючи тісні зв'язки з чехословацьким сокільством, українські соколи постійно контактували із «Соколом-Батьком» у Львові.

Важливою подією в діяльності «Українського Сокола» в Подебрадах стала участь у великому здвизі чехословацького сокільства в м. Пльзень 4–6 липня 1929 р., на якому були представлені соколи й інших слов'янських народів та болгарські «юнаки». Участь представників українського сокільства в цьому здвизі підтримали українські наукові та громадські організації в ЧСР. Згодом товариство взяло участь у крайовому здвизі чехословацького сокільства в Пардубіце (1931 р.). Значно меншу організаційну діяльність виявляли українські соколи в Празі на початку 1920-х рр., хоча кількість українців у столиці Чехословаччини була найбільшою порівняно з іншими містами. Багато ідеологів сокільського руху пов'язували цей факт із діяльністю в Празі численних осередків політичної еміграції різних орієнтацій.

Організаційному зміцненню сокільських товариств сприяло створення Комітету заступництва українського сокільства за кордоном 13 березня 1927 р. в Подебрадах. Серед його основних завдань визначено: 1) інформування в пресі (у статтях та звітах) про українське сокільство, його діяльність; 2) співпраця з сокільськими союзами інших народів; 3) створення кадрового складу інструкторів для сокільської праці шляхом організації відповідних курсів, співпрацюючи з ЧСГ; 4) об'єднання сокільських жіночих гуртків в одну організацію за зразком чеської. Згодом (31 березня 1927 р.) відбулися установчі збори Союзу українських сокільських організацій Чехословаччини у Празі, проте реалізувати окреслених на установчих зборах завдань не вдалося.

У підрозділі 4.2. *«Союз українських сокільських організацій за кордоном (1931 – 1939)»* розглянуто передумови утворення та основні напрями діяльності сокільських товариств у 1930-х рр. в осередках української еміграції в Європі, у Північній та Південній Америці.

Після ліквідації Союзу українського сокільства в Чехословаччині (1928 р.) функціонував лише «Український Сокіл» у Подебрадах. Організація намагалася активізувати діяльність українських соколів у Брно, Ржевницях, Празі та в інших містах. Зокрема на початку 1930-х рр. втретє відродилося українське сокільське життя в Празі завдяки ініціативній діяльності Я. Білянського. Проявив активність гурток «Українського Сокола» в Пардубіце, який очолив Ю. Синявський. Українська молодь в інших містах, на жаль, не долучилася до сокільського руху.

Поза Чехословаччиною найбільш діяльним було Українське руханкове товариство «Сокіл» в Буенос-Айресі (Аргентина). Незважаючи на економічну кризу в Аргентині та матеріальну скруту, українська еміграція зацікавилася сокільською ідеєю, про що свідчить заснування двох філій товариства в Ля-Фальді та Кордобі.

Прояви українського сокільського життя були помітні в Югославії. Весною 1931 р. здійснено спробу створити українську сокільську організацію у Великому Бечкерекі біля Банату, але українським «соколам» – надзвичайним членам югослов'янського «Сокола» – було запропоновано заснувати «Русское гніздо». Незначні і, на жаль, безрезультатні прояви українського сокільського руху виявлено також в інших містах.

Утворення нових сокільських організацій Чехословаччині та поза її межами зумовило появи Союзу українського сокільства за кордоном. 26 грудня 1931 р. в Подебрадах відбувся ініціативний з'їзд представників українських сокільських товариств та гуртків в Буенос-Айресі (Аргентина), у Великому Бечкерекі, Ржевницях, Празі, Пардубіце (Чехословаччина), до яких приєдналося також своїми деклараціями товариство у Брно. На з'їзді ухвалено проект статуту Союзу, згідно з яким метою діяльності Союзу було проголошено об'єднання і розвиток українських сокільських товариств, філій та одиниць за кордоном для піднесення фізичної й моральної сили українського народу на засадах ідей М. Тирша та І. Фігнера.

На цьому ж з'їзді обрано тимчасову управу Союзу, до якої входило по одному представникові від усіх вищеназваних організацій, що перебували поза Подєбрадами. До Президії Управи увійшли голова (В. Прохода), начальник (Я. Благітка) та справник (С. Черняхівський). У 1932 році Союз українського сокільства за кордоном нараховував у своїх рядах в Буенос-Айресі – 80 членів, у Брно – 40, Празі – 30, Подєбрадах – 25, Ржевничах – 30. Сокільство дистанціювалося від еміграційної партійно-політичної боротьби, співпрацювало з іншими українськими організаціями, зокрема із «Пластом».

У 1930-х рр. відбулося вісім з'їздів Союзу українського сокільства за кордоном. Серед його визначних організаторів та ідеологів – В. Прохода, П. Цісар, В. Мордвинів, В. Дараган, Фр. Коргонт, М. Антонович. Сокільські товариства Союзу репрезентували українське сокільство на VIII–XI Всесокільських, а також – на Всеслов'янських і Чеських крайових здвигах.

У **висновках** підсумовано основні результати дисертації.

Після завершення Першої світової та українсько-польської війн товариство «Сокіл-Батько» зуміло відновити діяльність у 1922 р., а перші загальні збори відбулися в 1923 р. В організаційному розвитку сокільського товариства в Галичині у міжвоєнний період ХХ ст. окреслено три періоди: I (1923 – 1928) – відновлення діяльності передвоєнних товариств і заснування нових; II (1928 – 1933) – зменшення кількості товариств у зв'язку з посиленням тиску польської громадськості (листопадові події 1928 р.), інституцій влади («пацифікація» 1930 р.); III (1934 – 1939) – спроба оздоровити сокільський рух на основі нової програми діяльності. Перші два періоди пов'язані з головуванням у товаристві М. Заячківського, третій – М. Хронов'ята.

На ідеологію сокільських товариств мали вплив ідеї засновників чеського сокільства – М. Тирша та І. Фігнера. Ідеологи українського сокільства, відкинувши ідеї панславізму, адаптували діяльність до потреб національно-визвольного руху українців у межах політичної системи Другої Речі Посполитої. Вагомим є внесок у розвиток сокільської ідеології у 1920 – 1930-х рр. І. Боберського, С. Гайдучка, Е. Жарського, І. Мрица, М. Тріля, П. Франка, Т. Франка та ін. Одним із основних завдань діяльності «Сокола» було формування історичної пам'яті. Пропагуючи героїчний шлях Легіону УСС, участь соколів у визвольних змаганнях 1914 – 1923 рр., вшановуючи велич І. Мазепи, М. Шашкевича, Т. Шевченка, І. Франка та цінуючи їхнє значення у національному відродженні, соколи через комплекс національно-патріотичних заходів утверджували у свідомості українців краю віру в сенс організації та боротьби за національні права.

В умовах політичної системи Другої Речі Посполитої завдання сокільських товариств залишалося незмінним – «виховання своїх членів в дусі спортивного та духовного розвитку». Основними напрямками діяльності стали: 1) руханково-гімнастичний, спортивний;

2) протипожежний; 3) викуп «Українського городу»; 4) пропагандистсько-видавничий і національно-просвітницький. Найбільш масовими і популярними формами діяльності «Сокола-Батька» стали організація крайового здвигу (1934 р.), щорічних сокільських обласних, окружних, повітових, районних сокільських свят, «Запорізьких ігрищ», спортивних сокільських змагань із різних видів спорту, «Днів українського спортовця», сокільських свят, присвячених Т. Шевченкові, І. Франкові, М. Шашкевичу, сокільських чайних вечорів, фестин. Метою цих прилюдних виступів були: 1) вшанування великих історичних подій; 2) пропагування сокільської ідеї; 3) демонстрація громадянству результатів праці; 4) перевірка сил, організованості і тіловишколу членів.

Члени «Сокола-Батька» пропагували не тільки заняття практично усіма видами спорту (велосипедний спорт, веслування, фехтування, лижний спорт («лещетарство»), ковзанярський та санний спорт, хокей («гаківка»), баскетбол («кошиківка»), бокс («стусан»), туризм («мандрівництво»), стрільба), але й національно-культурницьку діяльність, зокрема влаштовували аматорські театральні вистави, прогулянки, танці та співи й інші культурні заходи. Обов'язковим елементом діяльності сокільських гнізд було відкриття при них бібліотек. На жаль, у міжвоєнний період ХХ ст. товариству не вдалося викупити земельних площ у Львові на вул. Стрийській для створення т. зв. «Українського городу», як і реалізувати деяких інших проектів через непоступливу позицію інституцій польської влади та нестачу коштів.

Сокільські товариства в Галичині співпрацювали із «Січчю», «Лугом», «Пластом», а також із «Просвітою», Українським педагогічним товариством «Рідна школа», Ревізійним союзом українських кооперативів, товариством «Плай», Українським товариством охорони воєнних могил та ін. Задля реалізації спільної мети – всебічного виховання української молоді в дусі патріотизму, самопожертви, відповідальності й дисципліни – було проведено спільні сокільсько-лугові, сокільсько-січові свята, фестини, свята героїв визвольних змагань 1914 – 1923 рр. та ін. Інколи у 1920–30-х рр. співпраця замінювалася гострою конкуренцією.

У 1920 – 1930-х рр. УНДО, КПЗУ, ОУН змагалися за впливи на товариство «Сокіл-Батько». Хоча соколи декларували позапартійність громадської організації, найбільший вплив на організацію мали націонал-демократи. Саме УНДО, його представники в Українській парламентській репрезентації захищали організаційно-правові засади діяльності «Сокола» перед польськими урядовими інституціями. КПЗУ та комсомольські організації робили спроби підкорити деякі сокільські товариства, маючи на меті розколоти національний рух в ім'я вузькопартійних цілей. Значні впливи в окремих сокільських товариствах мала ОУН, прагнучи їх підпорядкувати ідеологічно та організаційно.

Товариство «Сокіл-Батько» у досліджуваній період здійснювало масштабну видавничу діяльність. До середини 30-х рр. ХХ ст. було видано близько 130 назв науково-публіцистичних та

літературних видань. Централія видавала підручники, посібники, правила змагань, описи вправ, календарі. Значну популярність здобув періодичний часопис «Сокільські вісти» (1928 – 1939), який друкував матеріали про ідеологію сокільського руху, методика фізичного виховання; висвітлював проблеми жіночого спорту; підтримував ідеї української визвольної боротьби, описуючи пам'ятні сторінки українського стрілецтва; розповідав про своїх сучасників – провідників ідеї фізичного й духовного розвитку українського народу; пропагував справу викупу українського майдану у Львові; інформував про сокільські свята.

Провідним осередком українського сокільства в еміграції стала Чехословацька республіка. У діяльності українських сокільських товариств за межами Другої Речі Посполитої виділено два періоди. Перший (1920-і рр.) пов'язаний зі складним процесом організаційного становлення українських сокільських організацій в Подебрадах, Пардубіце, Празі, Брно, Ржевницях, Пшібрамі. Періоди зростання кількості членів та активізації діяльності змінювали хвилі організаційного занепаду, що можна пояснити чисельністю студентів-українців та учнів гімназій у цих містах. Спроби консолідації українських сокільських товариств у формі Комітету заступництва українського сокільства за кордоном та Союзу українських сокільських організацій Чехословаччини не були реалізовані. Другий період (1930-і рр.) характеризує зростання активності сокільських товариств не тільки в Чехословаччині, а й в Аргентині, Югославії та Франції. Об'єднання сокільських товариств в Союз українських сокільських організацій за кордоном розширило координацію діяльністю сокільських товариств поза межами Другої Речі Посполитої, активізувало співпрацю з «Соколом-Батьком» у Львові.

Спортивна, національно-культурна діяльність сокільських товариств в Галичині, в осередках української еміграції в Європі, Південній Америці у міжвоєнний період ХХ ст. мала важливе значення для піднесення рівня національної свідомості, збереження національної пам'яті та консолідації українців.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

МОНОГРАФІЇ

1. Котов С. Український сокільський рух у 1923 – 1939 рр. / Сергій Котов. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015. – 154 с.

СТАТТІ У ФАХОВИХ ВИДАННЯХ

2. Котов С. Відновлення діяльності українського спортивного товариства «Сокіл-Батько» в Галичині на початку 1920-х рр. / Сергій Котов // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2013. – Вип.23. – С.402 – 408.

3. Котов С. Викуп «Українського Городу» товариством «Сокіл-Батько» у роки Першої світової війни та післявоєнний період / Сергій Котов // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2015. – Вип.26. – С.215 – 217.

4. Котов С. Ідеологічні засади сокільського руху в Західній Україні (1923 – 1939 рр.) / Сергій Котов // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2015. – Вип.27. – С.200 – 208.

5. Котов С. Українське сокільство в Чехословаччині: організаційні засади, вплив на консолідацію української молоді (1918 – 1928 рр.) / Сергій Котов // Гілея: науковий вісник. – Київ, 2015. – Вип.96. – С.57 – 60.

6. Котов С. Національно-просвітницьке та фізичне виховання молоді товариством «Сокіл-Батько» (1923 – 1939) / Сергій Котов // Гілея: науковий вісник. – Київ, 2015. – Вип.97. – С.42 – 45.

СТАТТІ, ЯКІ ДОДАТКОВО ВІДОБРАЖАЮТЬ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

7. Котов С. Український сокільський рух на еміграції (1923 – 1939) / Сергій Котов // Етнополітичні та етнокультурні процеси Карпатського єврорегіону: збірник наукових праць. – Мукачево, 2014. – С.74 – 75.

АНОТАЦІЇ

Котов С.М. Український сокільський рух у 1923 – 1939 рр. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Інститут народознавства НАН України. – Львів, 2015.

У дисертації досліджено особливості розгортання сокільського руху в контексті суспільно-культурних процесів в Галичині та осередках української еміграції у 1923 – 1939 рр. Охарактеризовано ідейні витоки сокільського руху, розкрито його організаційну структуру. Проаналізовано основні напрями діяльності соколів, розглянуто співпрацю «Сокола-Батька» з українськими національно-культурними організаціями («Просвіта», Рідна школа» та ін.), політичними партіями (УНТП-УНДО, УРП-УСРП та ін.), досліджено успіхи та невдачі

видавничої діяльності, вплив сокільських періодичних видань на формування світогляду українців Галичини. Значну увагу приділено розвитку сокільського руху за межами Галичини у міжвоєнний період XX ст.

Ключові слова: сокільський рух, «Сокіл-Батько», фізичне виховання, національна свідомість, еміграція.

Kotov S.M. Ukrainian Sokil movement in the 1923 – 1939 years. – Manuscript.

A dissertation for the degree of candidate of Science in History, speciality 07.00.01 – History of Ukraine. – Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine. – L'viv, 2015.

In the dissertation deployment features Sokil movement in the context of socio-cultural processes in the cells of Galicia and Ukrainian emigration in 1923 – 1939 years. The characterized ideological origins of the movement reveals its organizational structure. The basic directions of activity sokil, considered cooperation «Sokil-Bat'ko» in the ukrainian national-cultural organizations («Prosvita», «Ridna shkola»), political parties (UNTP-UNDO, URP-USRP), studied the successes and failures publishing, periodicals influence in shaping the worldview Ukrainian Galicia. Special attention is paid to the development sokil movement outside Galicia during the interwar years of XX century.

Keywords: Sokil movement, «Sokil-Bat'ko», physical education, national consciousness, emigration.

Котов С.М. Украинское сокольское движение в 1923 – 1939 гг. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Институт украиноведения им. И.Крипякевича НАН Украины, Институт народоведения НАН Украины. – Львов, 2015.

В диссертации исследованы особенности развития сокольского движения в контексте общественно-культурных процессов в Галичине и очагах украинской эмиграции в 1923 – 1939 гг. Подано идейные истоки сокольского движения, раскрыто его организационную структуру. Отмечено, что на идеологию сокольских обществ значительное влияние имели идеи основателей чешского сокольства – М. Тырша и И. Фигнера. Идеологи украинской сокольства, отбросив идеи панславизма, приспособляли деятельность к потребностям национально-освободительного движения украинцев в рамках политической системы Второй Речи Посполитой.

Проанализированы основные направления деятельности соколов, среди которых: спортивно-гимнастический, спортивный; противопожарный; выкуп «Украинского огорода»; пропагандистско-издательский и национально-просветительский. Отмечено, что сокольское

общества стремились воспитывать своих членов «в духе спортивного и духовного развития». Важной задачей деятельности «Сокола-Батька» было формирование исторической памяти – благодаря комплексу национально-патриотических мероприятий, соколы утверждали в сознании украинцев Галичины и эмиграции веру в смысл организации и борьбы за национальные права.

Рассмотрено сотрудничество «Сокола-Батька» с украинскими национально-культурными организациями, политическими партиями. Доказано, что сокольские организации поддерживали тесные связи с спортивными («Пласт», «Сич»), научными, национально-культурными («Просвита», «Родная школа», Научное общество имени Шевченка), профессиональными («Заря», «Сила») обществами, а также политическими партиями национально-государственного направления (УНТП-УНДО, УРП-УСРП), Украинской парламентской репрезентацией (УРП) в сейме и сенате Второй Речи Посполитой.

Значительное внимание уделено развитию сокольского движения за пределами Галичины в межвоенный период XX в. Отмечено, что ведущим центром украинского сокильства в эмиграции стала Чехословацкая республика, где на протяжении 1920-х гг. шел сложный процесс организационного становления украинской сокольской организаций. Периоды роста численности членов и активизации деятельности менялись волнами организационного упадка. В то же время попытки консолидации украинских сокольских обществ не были реализованы. 1930-е гг. отмечаются ростом активности сокольских обществ в Аргентине, Югославии, Франции. Создание Союза украинских сокольских организаций за рубежом расширило координацию деятельностью сокольских обществ за пределами Второй Речи Посполитой, активизировало сотрудничество с «Соколом-Батьком» во Львове.

Ключевые слова: Сокольский движение, «Сокол-Батько», физическое воспитание, национальное сознание, эмиграция.